

De (algemeen) directeuren en locatiedirecteuren
van de penitentiaire inrichtingen
De directeuren van uitzet- en detentiecentra

Concernstaf
Uitvoeringsbeleid
Juridische Zaken

Hoofdkantoor (Terminal Zuid)
Schedeldoekshaven 101
2511 EM Den Haag
Postbus 30132
2500 GC Den Haag
www.dji.nl

Contactpersoon

circulaire

Richtlijnen pepperspray

Korte samenvatting

Deze circulaire vervangt eerdere richtlijnen voor het opslaan, het aanwenden en voor de nazorg na aanwending van het geweldsmiddel pepperspray.

Introductie

Per 29 juli 2005 is aan de geweldsinstructie penitentiaire inrichtingen (hierna: de geweldsinstructie) het geweldsmiddel pepperspray toegevoegd. Zie in dit verband de artikelen 1f en 8a van deze instructie. In aansluiting daarop werden bij de circulaire van 19 oktober 2005, nr. 5376630/05/DJI (GW) en 30 oktober 2005, nr. 5380686/05/ DJI (DBV), *Uitvoering art. 8a Geweldsinstructie inzake gebruik pepperspray*, uitvoerige instructies gegeven in verband met de invoering van dit geweldsmiddel.

Intussen is pepperspray binnen verschillende onderdelen van DJI een vertrouwd geweldsmiddel geworden. De noodzaak voor een uitgebreide instructie voor dit geweldsmiddel zoals in de genoemde circulaire is gegeven, bestaat niet meer, mede door de opname hiervan in het Handboek Uniformering IBT. De desbetreffende circulaire kunnen dan ook in de huidige vorm vervallen. Toch lijkt het nuttig een aantal richtlijnen voor dit geweldsmiddel te geven, zij het minder uitgebreid. Deze volgen hieronder.

I Wie is bevoegd?

De navolgende ambtenaren kunnen met het geweldsmiddel pepperspray worden uitgerust:

1. alle leden van de interne bijstandsteams (IBT's);
2. andere door de sectordirecteuren aan te wijzen ambtenaren.

II Opleiding

De onder I genoemde ambtenaren worden niet eerder uitgerust met het geweldsmiddel pepperspray dan nadat zij de verplichte opleiding met het bewuste geweldsmiddel met goed gevolg hebben afgelegd en dit bij de directeur van de inrichting bekend is. Tot opleiden en toetsen zijn uitsluitend bevoegd de daartoe gecertificeerde instructeurs van het Opleidingsinstituut DJI.

De aanmelding voor de opleiding geschiedt door het hoofd van dienst bij het genoemde opleidingsinstituut. Daarnaast geldt de verplichting de vaardigheden te onderhouden en deze jaarlijks te laten toetsen. Zie voor de uitvoering hiervan het Handboek Uniformering IBT (zie Vangnet, onder Homepage Applicaties, veiligheid).

Datum

25 september 2009

Ons kenmerk

5619294/09

Aard circulaire

Bekendmaking van beleid

Juridische achtergrond

Geweldsinstructie
penitentiaire inrichtingen

Geldig van/tot

1 oktober 2009 tot en met
1 oktober 2013

Bijlagen

1

III Opslag, verstrekking en onderhoud van het geweldsmiddel

Per locatie wordt, door tussenkomst van de Dienst Vervoer en Ondersteuning (DV&O), aan de integraalmanager een hoeveelheid peppersprayspuitbussen verstrekt. De bussen worden geregistreerd (waarbij de uiterste houdbaarheidsdatum en het nummer van de bus vermeld wordt) en bewaard in een afgesloten ruimte die uitsluitend voor bevoegden toegankelijk is.

Concernstaf
Uitvoeringsbeleid
Juridische Zaken

Datum
25 september 2009

Ons kenmerk
5619294/09

Voordat het interne bijstandsteam wordt ingezet, worden de leden van het team voorzien van een spuitbus pepperspray. Na afloop van de inzet van het team worden de spuitbussen ingeleverd en op de daarvoor bestemde plaats opgeborgen.

De voorraad spuitbussen dient bij het verlopen van de houdbaarheidsdatum te worden vernieuwd. Daarbij dient, door tussenkomst van de DV&O, de oude voorraad inclusief de lege spuitbussen ter vernietiging aan het Korps landelijke politiediensten (KLPD) te worden aangeboden. De nieuwe voorraad spuitbussen wordt op de hiervoor aangegeven wijze geregistreerd en bewaard.

IV Nazorg

Na het gebruik van pepperspray dient conform artikel 8a, vijfde lid, van de geweldsinstructie zo spoedig mogelijk aan de persoon op wie het geweldsmiddel is toegepast nazorg te worden verleend. Er zijn twee soorten nazorg; gewone en die wegens medische noodzaak. De ambtenaar die pepperspray heeft gebruikt is ook verantwoordelijk voor het verlenen van nazorg. Als er sprake is van een medische noodzaak wordt de nazorg zo spoedig mogelijk overgedragen aan een medisch geschoolde.

Bij beide vormen van nazorg dient de inrichting te beschikken over de volgende middelen:

1. nazorgspuitbussen,
2. een flexibele slang met douchekop dan wel een oogdouche voor het toedienen van koel (niet ijskoud) stromend water,
3. Vouwbladen waarin de effecten van pepperspray en de noodzakelijke nazorg worden beschreven. Dit vouwblad wordt uitgereikt aan degene aan wie nazorg is verleend. De vouwbladen zijn beschikbaar in de Nederlandse, Franse, Duitse, Engelse, Turkse en Arabische taal (zie Vangnet, onder Homepage Applicaties, veiligheid).

V Melding gebruik

Als het geweldsmiddel is toegepast of indien er mee is bedreigd, dan wordt dit aan het hoofdkantoor DJI gemeld bij de sectordirecteur conform artikel 9 van de Geweldsinstructie. In het voorkomende geval wordt ook het meldingsformulier *gebruik pepperspray* ingevuld en verzonden aan de Kerngroep Veiligheid. Hierbij wordt gebruik gemaakt van een standaardformulier (zie [bijlage](#)).

De circulaire van 19 oktober 2005, nr. 5376630/05/DJI, en 30 oktober 2005, nr. 5380686/05/DJI worden hierbij ingetrokken.

De Staatssecretaris van Justitie,
namens deze,
de Hoofddirecteur Dienst Justitiële Inrichtingen.

Meldingsformulier Gebruik Pepperspray

Aan: Dienst Justitiële Inrichtingen
 Centraal Meldpunt Gebruik Pepperspray
 t.a.v. de heer [REDACTED]
 Kamer [REDACTED]
 Postbus 30132
 2500 GC Den Haag

Dienstonderdeel / lokatie	
Datum en tijdstip incident	
Plaats incident	
	<i>Svp omcirkelen wat van toepassing is</i>
Vorm van gebruik	Gericht gebruik / dreigen
Bij gebruik: hoe vaak is er gespoten?	
Effectiviteit	Ja Nee* Gedeeltelijk*
Besmetting van collega's door spray	Ja* Nee
Medische zorg noodzakelijk	Ja* Nee
Oneigenlijk / geïmproviseerd gebruik	Ja* Nee
Behalve pepperspray is ook gebruik gemaakt van	Fysiek geweld Wapenstok Overige geweldsmiddelen* Geen van bovenstaande
Informatie over nazorg uitgereikt of medegedeeld	Ja Nee
Tevreden over gebruik	Wel Redelijk Niet*
Nadere toelichting (voor * is antwoorden verplicht)	
Naam	
Telefoonnummer	
Handtekening	

5207181/03/DJI

Naam: Protocol toepassing mechanische middelen in de penitentiaire inrichtingen

1. Omschrijving.

Artikel 33 van de Penitentiaire beginselenwet geeft de directeur van de inrichting de bevoegdheid om in bepaalde gevallen een gedetineerde door toepassing van mechanische middelen in zijn bewegingsvrijheid te beperken. In algemene zin is het toepassen van mechanische middelen het op enigerlei wijze beperken van de gedetineerde in zijn bewegingsmogelijkheden. Concreter gezegd houdt dit in dat een gedetineerde door vastbinding of vasthouding in zijn/ haar bewegingsmogelijkheden wordt beperkt. Mechanische middelen kunnen alleen worden toegepast in een situatie waarin de gedetineerde in separatie is geplaatst.

Indicatie tot het toepassen van mechanische middelen bestaat bij heftige psychotore onrust, ernstige agressie naar anderen, ernstige impulsiviteit of niet te bedwingen neigingen tot automutilatie waarbij andere methoden geen uitkomst bieden. De beperking van de bewegingsvrijheid van de gedetineerde met behulp van mechanische middelen is noodzakelijk indien dit is ter afwending van een van de gedetineerde uitgaand ernstig gevaar voor diens gezondheid of veiligheid van anderen dan de gedetineerde.

Het toepassen van mechanische middelen is een ingrijpende maatregel die risico's met zich meebrengt. Wees dus uiterst terughoudend met het toepassen van dit middel. Indien toepassing noodzakelijk is: werk zorgvuldig, pleeg regelmatig overleg en zorg voor duidelijke verslaglegging. De toepassing van mechanische middelen moet met een groot aantal waarborgen zijn omkleed.

Op grond van artikel 5 van de "Regeling mechanische middelen gedetineerden" stelt de directeur van de inrichting voor de toepassing van mechanische middelen een protocol vast. Dit protocol omvat:

- De mechanische middelen die in de inrichting aanwezig zijn.
- De wijze waarop zij worden toegepast.
- De voorschriften voor de toepassing van de mechanische middelen.
- De aanwijzing van het personeelslid of de medewerker belast met de verzorging van en het toezicht op de gedetineerde ten aanzien van wie een mechanisch middel is toegepast.
- De wijze van verslaglegging inzake de toestand van de gedetineerde
 - door met het toezicht belast personeel;
 - door (inrichtings)arts, psychiater, verpleegkundige en psycholoog.
- De wijze waarop de besluitvorming tot stand komt en wordt vastgelegd ten aanzien van de aanvang, de continuering en de beëindiging van de toepassing van de mechanische middelen.
- De wijze waarop betrokken ambtenaren of medewerkers periodiek worden getraind in de toepassing van mechanische middelen.
- De wijze van bekendmaking van het protocol.

2. De mechanische middelen die in de inrichting aanwezig zijn.

Binnen de inrichting zijn de navolgende mechanische middelen aanwezig:
(aankruisen wat voor uw inrichting van toepassing is)

- Valhelm of schuimhelm.
- Gecapitonneerde handschoenen.
- Mondafscherming.
- Polsbanden aan riem om middel.
- Dwangjack.
- Enkelbanden met tussenstuk.
- Handboeien van een door de Minister van Justitie goedgekeurd merk en type.
- Veiligheidsbed.

3. De wijze van toepassing van de mechanische middelen.

De directeur van de inrichting kan bepalen dat mechanische middelen toegepast moeten worden bij een gedetineerde tijdens separatie voor een periode van ten hoogste vierentwintig uren.

Indien onverwijld tenuitvoerlegging van de maatregel geboden is kan het met de leiding belaste personeelslid hiertoe beslissen en deze voor een periode van ten hoogste vier uren ten uitvoer leggen. De directeur van de inrichting kan de beslissing tot bevestiging van mechanische middelen aan het lichaam van de gedetineerde telkens met ten hoogste vierentwintig uren verlengen.

De beperking van de bewegingsvrijheid van de gedetineerde met behulp van mechanische middelen is noodzakelijk indien dit is ter afwendig van een van de gedetineerde uitgaand ernstig gevaar voor diens gezondheid of veiligheid van anderen dan de gedetineerde. De mogelijkheid bestaat om verschillende mechanische middelen tegelijkertijd toe te passen. Hierdoor kan de mate van beperking van de bewegingsvrijheid worden afgestemd op de individuele situatie.

4. De voorschriften voor de toepassing van de mechanische middelen.

In de penitentiaire inrichtingen is het toepassen van mechanische middelen buiten een afzonderingssituatie in beginsel niet toegestaan. Let bij het toepassen van mechanische middelen op het volgende: het ontstaan van fysieke problemen, variërend van lichamelijk ongemak tot ernstige complicaties. Ga in het handelen steeds uit van het individu: is hij angstig, suïcidaal, agressief? Zorg dat voldoende personeel aanwezig is om de gedetineerde bij de uitvoering van de maatregel onder controle te kunnen houden.

- Er mogen geen andere mechanische middelen worden toegepast dan die onder 2 zijn genoemd. Deze middelen dienen te voldoen aan de kaders van de Penitentiaire beginselenwet, de Regeling toepassing mechanische middelen gedetineerden en voldoen aan de functionele eisen en de algemene eis van deugdelijkheid.
- Een correcte toepassing van het middel leidt niet tot lichamelijke beschadiging of tot ongemak dat langer duurt dan noodzakelijkerwijs samenhangt met de toepassing van het middel; het middel heeft geen scherpe of puntige onderdelen; het middel kan snel en gemakkelijk worden bevestigd.
- Voor het toepassen van mechanische middelen worden de uitgangspunten van verantwoorde zorg gehanteerd. Dat wil zeggen dat de toepassing moet voldoen aan de eisen van:

- a. subsidiariteit: indien er een keuzemogelijkheid is moet voorkeur worden gegeven aan het minst ingrijpende middel of maatregel;
 - b. proportionaliteit: de aard van het middel moet qua duur en aard in verhouding staan tot de ernst van het af te wenden gevaar;
 - c. doelmatigheid: het toegepaste middel dient geschikt te zijn om het beoogde doel te bereiken.
- De directeur van de inrichting bepaalt welke mechanische middelen zullen worden toegepast.
De directeur van de inrichting stelt onverwijld de Commissie van Toezicht en de (inrichtings)arts of diens plaatsvervanger op de hoogte van de beslissing.
 - Tot de inzet van mechanische middelen mag pas worden overgegaan als het gevaar dat van de gedetineerde uitgaat dermate ernstig is dat dit niet op een andere wijze afgewend kan worden. Tevens mag bij de toepassing van mechanische middelen de gedetineerde niet verder in zijn bewegingsvrijheid worden beperkt dan voor de afwending van het van hem uitgaande ernstig gevaar noodzakelijk is.
 - De met het toezicht belaste personeelslid of medewerker stelt zich tenminste éénmaal per uur op de hoogte van de toestand van de gedetineerde. Het toezicht kan, indien de separatiecel is uitgerust met een camera-installatie, aanvullend plaatsvinden door middel van camerabewaking
 - Het toezicht houdende personeelslid of medewerker rapporteert zijn bevindingen zo spoedig mogelijk aan de directeur van de inrichting.
 - Indien de maatregel langer dan zes uur duur stelt de (inrichtings) arts of diens plaatsvervanger zich op de hoogte van de toestand van de gedetineerde.
 - Minimaal tweemaal per dag stelt de (inrichtings)arts of diens plaatsvervanger zich op de hoogte van de toestand van de gedetineerde.
 - Minimaal tweemaal per dag zal het met de leiding belaste personeelslid verslag uitbrengen aan de directeur van de inrichting over de situatie van de gedetineerde.
 - De directeur van de inrichting kan de beslissing tot bevestiging van mechanische middelen aan het lichaam van de gedetineerde telkens met ten hoogste vierentwintig uur verlengen. De beslissing tot verlenging wordt genomen na overleg met de (inrichtings)arts of diens vervanger.
 - Gezien het belang van het respecteren van de menselijke waardigheid dient zoveel mogelijk voorkomen te worden dat de gedetineerde wordt belemmerd in de zelfstandige uitvoering van zijn lichaamsfuncties.

5. De aanwijzing van het personeelslid of de medewerker belast met de verzorging en het toezicht op de gedetineerde.

Het personeelslid of de medewerker die belast is met de verzorging van en het toezicht op de gedetineerde ten aanzien van wie een mechanisch middel is toegepast is:
(aankruisen wat voor uw inrichting van toepassing is)

- Afkomstig van de afdeling waar de gedetineerde normaal verblijft.
- Het personeelslid of de medewerker werkzaam op de separatieafdeling
- Anders, namelijk

In het geval verpleegkundige zorg geïndiceerd is worden hierover duidelijke afspraken gemaakt tussen de (inrichtings)arts en de directeur van de inrichting.

In het geval dat 24-uurs verpleegkundige observatie en zorg noodzakelijk is, kan overplaatsing naar de FOBA of een (psychiatrisch) ziekenhuis geïndiceerd zijn.

6. Aandachtspunten bij de verzorging van de gedetineerde

Ten aanzien van houdingsaspecten het volgende:

- Toepassing van mechanische middelen mag nooit als straf worden toegepast of uitgelegd. Wek dus niet de indruk dat het om straf gaat. De gedetineerde kan het wel als straf beleven. Het kan zinvol zijn dat gevoel met de gedetineerde te bespreken.
- Keur nooit de gedetineerde als persoon af, maar zo nodig wel zijn/ haar gedrag. Houdt altijd het doel van de toepassing van mechanische middelen in het oog.
- Houdt er rekening mee dat de gedetineerde angstig kan worden en gedesoriënteerd kan raken en dat het tevens gevoelens van krenking, boosheid en verdriet teweeg kan brengen.
- Voorkom een 'welles-nietes' gesprek met de gedetineerde. Het aanbrengen van mechanische middelen wordt gedaan door tenminste twee ter zake kundigen. De taken worden van tevoren afgesproken.
- Bij een niet-coöperatieve gedetineerde worden afspraken gemaakt of er daarnaast nog extra personen ter assistentie nodig zijn.
- Zorg ervoor dat u duidelijke afspraken maakt met de gedetineerde die u ook kunt nakomen. Denk daarbij aan rook-, telefont- en luchtmomenten.
- Zorg voor duidelijke verslaglegging in het dossier. Probeer achteraf terug te kijken met name met betrekking tot uw houding.
- Evalueer zowel met het team als met de gedetineerde.

Bijzondere aandachtspunten

- Let op de lichaamshouding van de gedetineerde. (Dit kan per middel verschillend zijn)
- Let op de juiste bevestiging van het materiaal.
- Controleer of de bevestiging in orde is.
- Controleer de huid bij elke controle op beschadiging.
- Observeer de psychische reactie van de gedetineerde op de maatregel.

In het bijzonder zal moeten worden gelet op lichamelijke gebreken die gedurende het toepassen van mechanische middelen de toestand van de gedetineerde kunnen doen verslechteren.

Indien noodzakelijk en afhankelijk van het gebruikte mechanisch middel: iedere twee uur de mechanische middelen losmaken en ledematen doorbewegen en zo mogelijk de gedetineerde een stukje laten lopen.

Hygiëne

Indien de toepassing van het mechanisch middel tijdens de nachtelijke uren voortduurt wordt de gedetineerde zo mogelijk tijdens de ochtenduren in de gelegenheid gesteld zich te wassen en zich van schone kleding te voorzien. Indien de gedetineerde door de toepassing van mechanische middelen niet in staat is zichzelf te wassen en van schone kleding te voorzien, is het personeelslid of de medewerker die belast met de verzorging van de gedetineerde hem hierbij behulpzaam. Indien de gedetineerde door toepassing van mechanische middelen niet in staat is om op het toilet te urineren of zichzelf te ontlasten, wordt hij voorzien van een urinaal of ondersteek. Het personeelslid of de medewerker die belast is met de verzorging van de gedetineerde is hem zonnodig behulpzaam bij het gebruik van het urinaal of ondersteek.

Maaltijden

De gedetineerde wordt zo mogelijk in de gelegenheid gesteld zelf eten en drinken tot zich te nemen. De gedetineerde kan veel vocht verliezen door factoren als opwinding, de verwarmde

isolatieruimte, medicijngebruik e.d. Om uitdroging te voorkomen wordt dan ook extra aandacht gegeven aan het drinken. Indien hij daartoe niet in staat moet worden geacht, is het personeelslid of de medewerker die belast is met de verzorging van de gedetineerde hem hierbij behulpzaam.

- De gedetineerde ontvangt in ieder geval drie maal per dag eten;
- De gedetineerde ontvangt elk uur minstens 200 cc drinken.¹

In de rapportage wordt genoteerd of en hoeveel de gedetineerde heeft gegeten en gedronken.

7. De wijze van verslaglegging inzake de toestand van de gedetineerde.

De met het toezicht belaste personeelslid of medewerker stelt zich tenminste eenmaal per uur op de hoogte van de toestand van de gedetineerde en maakt daarvan gedetailleerd verslag in een journaal over het gedrag van de gedetineerde, momenten en hoeveelheden van eten, drinken en het verloop van de bevestiging van de mechanische middelen.

Wanneer als gevolg van een noodsituatie voor meer dan 2 uur mechanische middelen worden toepast, wordt een begeleidingsplan opgesteld. Dit plan is er op gericht de noodsituatie op te lossen en de opgelegde maatregel zo snel mogelijk te beëindigen.

Het plan dient als leidraad voor de begeleiding die gedurende de maatregel wordt geboden.

Het begeleidingsplan wordt in gezamenlijk overleg opgesteld door de penitentiair inrichtingswerker (afdelingshoofd), (inrichtings)arts, de psycholoog en zo nodig de psychiater.

Het begeleidingsplan omvat de volgende onderdelen:

- Afspraken met gedetineerde over gedrag.
- Afspraken over verpleegkundige controle van vitale functies.
- Afspraken over controle op complicaties bij het toepassen van mechanische middelen.
- Afspraken rond de dagelijkse levensbehoeften.
- Afspraken over frequentie en duur van relationele contacten.
- Afspraken over tijdelijke onderbreking.
- Afspraken over losmaken materiaal en beweging ledematen.
- Afspraken over het al dan niet gebruiken van cameratoezicht².
- Afspraken over gebruik intercom, zodat de gedetineerde contact kan maken.
- Afspraken over telefoongebruik.
- Afspraken over bezoek.
- Afspraken over informatie aan (wettelijk) vertegenwoordiger.

8. De wijze waarop de besluitvorming tot stand komt en wordt vastgelegd ten aanzien van de aanvang, de continuering en de beëindiging van de toepassing van de mechanische middelen.

- Naar aanleiding van een rapport, advies van de (inrichtings)arts, psychiater of psycholoog beslist de directeur van de inrichting dat het gebruik van mechanische middelen noodzakelijk is.
- De directeur van de inrichting bepaalt, in overleg met het met de leiding belaste personeelslid en de (inrichtings)arts, psychiater of psycholoog, welke mechanische middelen zullen worden toegepast.

¹ Bij voorkeur wordt hierbij een bidon gebruikt in plaats van bekertjes daar deze gemakkelijk kunnen omvallen of kunnen worden omgestoten.

² Er bestaat een regeling voor cameratoezicht

- Van het besluit tot het gebruik van mechanische middelen maakt de directeur van de inrichting een beschikking op.
- In overleg met de (inrichtings)arts, psychiater of psycholoog beslist de directeur van de inrichting of het gebruik van mechanische middelen nog steeds noodzakelijk is.
- Van de beslissing tot verlenging van de duur van het gebruik van de mechanische middelen worden de gronden waarop deze beslissing is gebaseerd en voor welke duur (maximaal 24 uur) vastgelegd.
- Indien het verslag van de met het toezicht belaste personeelslid of medewerker of de bevindingen van de (inrichtings)arts, psychiater of psycholoog daartoe aanleiding geven, doch in elk geval twee maal per etmaal overweegt de directeur van de inrichting na overleg met de (inrichtings)arts, psychiater of psycholoog, of de toestand van de gedetineerde zodanig is gewijzigd dat gekozen kan worden voor een minder belastend middel, dan wel dat de bevestiging van de middelen kan worden beëindigd.

Uitgangspunt bij het beëindigen van het toepassen van mechanische middelen is dat de veiligheid van de gedetineerde en anderen (weer) voldoende is gegarandeerd. De verpleegkundige en/ of de penitentiair inrichtingswerker kan het toepassen van mechanische middelen direct beëindigen indien zich hiervoor dwingende redenen van verpleegkundige of medische aard voordoen. Hierover dient onverwijld de directeur van de inrichting en de behandelend arts te worden ingelicht.

Aandachtspunten:

- Verantwoordelijk voor de uitvoering: hoofd van de inrichting.
- De (inrichtings)arts en/of psychiater blijft altijd professioneel verantwoordelijk voor het medisch handelen.
- Eindverantwoordelijk voor het besluit tot beëindiging is de directeur van de inrichting.
- Voor het formuleren van de beëindigingstrategie is de directeur van de inrichting verantwoordelijk. Hij treedt daartoe in overleg met de behandelend arts.

9. De wijze waarop betrokken ambtenaren of medewerkers periodiek worden getraind in de toepassing van mechanische middelen.

Ten minste één keer per maand worden betrokken ambtenaren of medewerkers getraind in de toepassing van mechanische middelen tijdens de dienstsport dan wel via een apart georganiseerde training. Hierbij worden zij getraind in het op een veilige wijze aan brengen en verwijderen van mechanische middelen.

10. De wijze van bekendmaking van het protocol.

Dit protocol is een onderdeel van de instructiemap, handboek voor het personeel van de inrichting.

11. Verwijzingen.

- Penitentiaire beginselenwet.
- Regeling toepassing mechanische middelen gedetineerden.
- Werkinstructie aanbrengen mechanische middelen.